

Πρόθεση

να καταγγείλει...

Πρόθεση του συγγραφέα είναι **να καταγγείλει** όταν ο συγγραφέας έχει ως στόχο να αποκαλύψει, να στηλιτεύσει ή να εκφράσει έντονη αποδοκιμασία για μια άδικη, ανήθικη ή προβληματική κατάσταση. Όταν καταγγέλλει, επιδιώκει να **αφυπνίσει τους αναγνώστες, να τους ευαισθητοποιήσει** και να αναδείξει ευθύνες ή κοινωνικά προβλήματα. Εναλλακτικά ρήματα για καταγγελία: **να ειρωνευτεί, να επικρίνει, να αποδοκιμάσει, να στηλιτεύσει, να κατακρίνει, να καυτηριάσει, να περιπαίξει, να χλευάσει**. Το αντίστοιχο ύφος/λόγος που διαμορφώνεται είναι *ειρωνικό, καταγγελτικό, επικριτικό, δηκτικό, σατιρικό, σαρκαστικό, σκωπτικό, αποδοκιμαστικό*.

Αν σε ένα άρθρο για τη ρύπανση γράφει «Οι βιομηχανίες μολύνουν ανενόχλητες το περιβάλλον, αδιαφορώντας για τις συνέπειες», η πρόθεση του συγγραφέα είναι να καταγγείλει την επιζήμια στάση των βιομηχανιών προς το περιβάλλον. Στο παράδειγμα η πρόθεσή του επιτυγχάνεται με τη χρήση συναισθηματικά φορτισμένου λεξιλογίου («μολύνουν», «αδιαφορώντας»), την έντονη διατύπωση και την έμφαση στην αρνητική αξιολόγηση της κατάστασης.

Γλωσσικές επιλογές/ εκφραστικά μέσα για την πρόθεση του συγγραφέα να καταγγείλει...

Ο συγγραφέας **καταγγείλει/ειρωνεύεται/ αποδοκιμάζει...** όταν στο κείμενο εντοπίζονται:

1. ειρωνεία
2. χιούμορ
3. συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις
4. μειωτικοί/απαξιώτικοί χαρακτηρισμοί – επίθετα με σχόλιο
5. β' πρόσωπο και α' πληθυντικό
6. α' ενικό → μόνο σε περίπτωση αυτοκριτικής
7. υποτακτική και προστακτική έγκλιση
8. λόγιες ή λαϊκές λέξεις (με σκοπό να αποδοκιμάσει...)
9. ξένο λεξιλόγιο (ιδιαίτερα όταν γράφεται με ελληνικούς χαρακτήρες)
10. μεταφορική λειτουργία του λόγου – σχήματα λόγου
κ.ά.

Στοιχεία/ τρόποι/ μέσα (εκτός γλωσσικών επιλογών)

1. Αφηγήσεις γεγονότων
2. Περιγραφή
3. Τεκμήρια

Το κείμενο είναι απόσπασμα από τη μυθιστορηματική βιογραφία του Τάσου Αθανασιάδη «Αλβέρτος Σβάιτσερ», βιβλιοπωλείο της ΕΣΤΙΑΣ, Αθήνα.

Περιγράφοντας ο Αλβέρτος Σβάιτσερ τη δράση του στη ζούγκλα της ισημερινής Αφρικής, δεν μπόρεσε να ξεχάσει το μεγάλο χρέος του, αφού μέσα του ο κοινωνικός παρατηρητής ήταν αναπόσπαστος απ' τον φιλόσοφο και τον καλλιτέχνη: Να καταγγείλει στην πολιτισμένη ανθρωπότητα του καιρού του τις συνθήκες ζωής των ιθαγενών κάνοντας μαζί και τις υποδείξεις του για την καλύτερευσή τους. Έτσι, όταν χρειάστηκε να ρωτήσει αν έχουμε, - εμείς «οι πολιτισμένοι», - το δικαίωμα να επιβάλουμε την κυριαρχία μας σε λαούς πρωτόγονους, δε δίστασε ν' απαντήσει ο ίδιος μ' ένα κραυγαλέο «όχι!», όσο ο μοναδικός σκοπός μας είναι ν' αποσπάσουμε απ' τις χώρες τους υλικά κέρδη. Κι ενώ έβλεπε τη δικαίωση μιας κυριαρχίας μονάχα στην ηθική και υλική εξύψωση των ιθαγενών, υπογράμμιζε την τραγική αντίθεση ανάμεσα στα συμφέροντά μας και τα δέοντα του εκπολιτισμού τους, που οδηγούσε τις αμοιβαίες σχέσεις σε αδιέξοδο. Γιατί οι πρωτόγονοι, επιθυμώντας να κερδίσουν χρήματα, για ν' απολαύσουν τ' αγαθά του πολιτισμού, θυσιάζανε πρόθυμα την ελευθερία τους στους λευκούς, που τους αντιπρόσφεραν τα φονικά προϊόντα τους (οινοπνευματώδη ποτά, ναρκωτικά, τρόφιμα ασυμβίβαστα με το κλίμα της Αφρικής κ.ά.), συντελώντας έτσι στον εκφυλισμό τους. Αν όμως ο κοινωνιολόγος διαπίστωνε μια κατάσταση, ο ανθρωπιστής επιμένει σε μίαν αρχή: «Όποιος αιστάνθηκε τον πόνο και την αγωνία έχει χρέος να βοηθήσει για να δοθούν εκεί κάτω οι πρώτες βοήθειες, που έλαβε κι ο ίδιος όταν έπασχε. Γιατί κανένας μας πια δεν μπορεί ν' ανήκει μονάχα στον εαυτό του, μα έχει γίνει αδελφός εκείνων που πόνεσαν. Η ίδια η αρρώστια, αδελφοποιώντας τους ανθρώπους με τη σφραγίδα του κοινού πόνου, επιβάλλει σαν ύψιστο καθήκον ανθρωπισμού την ιατρική βοήθεια στις αποικίες».

Να βρεις ένα σημείο στο κείμενο όπου ο λόγος είναι ειρωνικός και ένα σημείο στο οποίο είναι καταγγελτικός και να δικαιολογήσεις την κάθε επιλογή λαμβάνοντας υπόψη σου το θέμα του κειμένου και την πρόθεση του συντάκτη του.

Απάντηση

ειρωνεία: - εμείς «οι πολιτισμένοι», -

Ειρωνεύεται τη δήθεν πολιτισμική ανωτερότητα του δυτικού κόσμου που του δίνει το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται τους ιθαγενείς.

καταγγελία: δε δίστασε ν' απαντήσει ο ίδιος μ' ένα κραυγαλέο «όχι!», όσο ο μοναδικός σκοπός μας είναι ν' αποσπάσουμε απ' τις χώρες τους υλικά κέρδη.

Καταγγέλλει τη διάθεση εκμετάλλευσης του Τρίτου κόσμου από τους ισχυρούς της Δύσης που με πρόσχημα τον εκπολιτισμό τους αποβλέπουν στην υλική τους αφαίμαξη.

Το θέμα του κειμένου είναι η εκμετάλλευση των χωρών του Τρίτου κόσμου από τις προηγμένες. Με την ειρωνεία και την καταγγελτική διάθεση το θέμα αναδεικνύεται με πιο άμεσο τρόπο και ενισχύεται η πρόθεση του συντάκτη να προβληματίσει/αφυπνίσει τους αναγνώστες και να «ξεσκεπάσει» την πολιτική των δυτικών κρατών που με πρόσχημα ανθρωπιστικά ιδανικά υπονομεύουν το μέλλον των λαών του Τρίτου κόσμου.

Οι νεκρές γυναίκες δεν γυρίζουν πίσω .

Το κείμενο ανήκει στην Νίκη Λυμπεράκη και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ στις 09-10-2022.

Σε αυτές τις πρώτες ημέρες του Οκτωβρίου ένας άνδρας απήγαγε, βίασε και προσπάθησε να κάψει ζωντανή τη σύζυγό του. Πριν από λίγα εικοσιτετράωρα εκδόθηκε ένταλμα σύλληψης κατά άλλου άνδρα στη Λάρισα για τη δολοφονία της συζύγου του τον περασμένο μήνα. Το πτώμα της είχε εντοπιστεί κρυμμένο, σε προχωρημένη σήψη. Αυτός εξαφανίστηκε. Αν ψάξει κανείς λίγο παραπάνω, σίγουρα θα βρει κι άλλα. Θύματα που δεν φτάνουν ποτέ στις τηλεοράσεις. Τουλάχιστον έτσι δεν θα τις αποκαλέσει κανείς «άτυχες γυναίκες», λες και πέθαναν επειδή παραπάτησαν ή επειδή τις χτύπησε κεραυνός. Δεν θα μιλήσει κανείς για «οικογενειακές τραγωδίες», σαν να χάθηκαν άνθρωποι σε κάποιο τροχαίο.

Γυναίκες κακοποιούνται στο διπλανό σπίτι και το ξέρουμε όλοι. Το ξέρει η γειτονιά, το ξέρουν οι συγγενείς, το ξέρουν οι συνάδελφοι, το υποψιάζονται ή μπορεί και να το έχουν δει οι οικογενειακοί φίλοι. Γυναίκες κακοποιούνται συστηματικά και τελικά δολοφονούνται. Και αντί να δούμε πώς μπορούμε να σπάσουμε την αλυσίδα της κακοποίησης, πριν φτάσει στη δολοφονία, συζητάμε για την ποινική μεταχείριση του δράστη. Σύμφωνα, ας τον πούμε γυναικοκτόνο. Το ιδιώνυμο¹ είναι το μείζον; Αφήνω για τους νομικούς την ουσία αυτής της συζήτησης και διερωτώμαι, αλήθεια, θα βρεθεί άνθρωπος που σχεδιάζει να σκοτώσει τη γυναίκα του και θα σκεφτεί «α, τώρα έγινε ιδιώνυμο, θα φάω πέντε χρόνια παραπάνω, άρα καλύτερα να μην το κάνω;»

Θα κάνουμε κάτι ουσιαστικό επιτέλους για τα εμπόδια που έχει να υπερβεί μια γυναίκα, η οποία θέλει να καταγγείλει την κακοποίησή της, στην Ελλάδα; Δεν έχουμε φροντίσει ούτε για τα στοιχειώδη. Ξέρετε ότι ένα θύμα, που βρίσκει το κουράγιο να πάει στην αστυνομία και περνά το κατώφλι ενός τμήματος, πιθανότατα θα πάρει την απάντηση ότι πρέπει να πάει στο τμήμα του χωριού, όπου διαμένει; Τι συζητάμε; Όταν αναγκάζεις το θύμα να πάει να καταγγείλει στον αστυνόμο που κάθε απόγευμα πίνει μπύρες στο καφενείο με τον θύτη, τι λέμε στην πραγματικότητα; «Βγάλε τον σκασμό και προσευχήσου να μη σε σκοτώσει» λέμε. «Είσαι μόνη σου» λέμε. Πόσο εύκολα μια γυναίκα που δεν εργάζεται, δεν οδηγεί και μένει σε ένα χωριό μπορεί να ζητήσει βοήθεια; Ούτε επαρκείς δομές έχουμε να πάει το θύμα με τα παιδιά της για όσο χρειαστεί. Ούτε εκπαίδευση, ούτε καν λειτουργικά γραφεία ενδοοικογενειακής βίας. Είναι ελάχιστα, ούτε είκοσι πανελλαδικά, κι αυτά υποστελεχωμένα. Συμπαθάτε με, αλλά, αντί να συζητάμε πώς θα πούμε το έγκλημα και πώς θα τιμωρείται ή, εν πάση περιπτώσει, παράλληλα με αυτή τη συζήτηση, πρέπει να δούμε πώς θα το προλάβουμε. Οι νεκρές γυναίκες δεν γυρίζουν πίσω, όπως και αν αποκαλέσουμε τα τέρατα που τις σκοτώνουν.

Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σου, ο σκοπός της αρθρογράφου στο κείμενο; Να αναφέρεις τέσσερις (4) γλωσσικές επιλογές, με τις οποίες διαμορφώνεται το ύφος του κειμένου, ώστε να υπηρετεί τον σκοπό αυτό.

Απάντηση

Πρόθεση της αρθρογράφου είναι:

- να παρουσιάσει το φαινόμενο της έμφυλης βίας / γυναικείας κακοποίησης σε όλες του τις διαστάσεις
- να καταγγείλει την ύπαρξή του
- να ευαισθητοποιήσει το αναγνωστικό κοινό
- να πείσει ότι το πρόβλημα δεν έγκειται στον τρόπο ονομασίας του φαινομένου αλλά στην απουσία επαρκούς πλαισίου αντιμετώπισής του

Γλωσσικές επιλογές που αξιοποιεί:

- Αφήγηση περιστατικού ως εισαγωγή στο άρθρο «Σε αυτές τις πρώτες μέρες ...Αυτός εξαφανίστηκε»
- Φράσεις, εκφράσεις ή διατυπώσεις κλισέ / συχνές στον καθημερινό λόγο, με τις οποίες ουσιαστικά ακυρώνεται το ολέθριο αποτέλεσμα που έχει στο σώμα και την ψυχή του θύματος ένα αντίστοιχο περιστατικό: «άτυχες γυναίκες», «οικογενειακές τραγωδίες», «Βγάλε τον σκασμό και προσευχήσου να μη σε σκοτώσει»
- Επανάληψη και ασύνδετο: «...το ξέρουμε όλοι. Το ξέρει η γειτονιά, το ξέρουν οι συγγενείς, το ξέρουν οι συνάδελφοι».

¹ ιδιώνυμο αδίκημα: το αδίκημα, για το οποίο προβλέπονται ιδιαίτερες ποινές σε σχέση με τα αδικήματα της γενικής κατηγορίας, στην οποία ανήκει.

- Εναλλαγή ρηματικών προσώπων: γ' ενικό, α' ενικό, α' πληθυντικό, β' πληθυντικό
- Ρητορικές ερωτήσεις: «Θα κάνουμε κάτι ουσιαστικό επιτέλους...στην Ελλάδα;», «Τι συζητάμε;»
- Καθημερινές ή λαϊκότερες εκφράσεις: «Συμπαθάτε με, αλλά...»
- Χαρακτηρισμός των θυτών ως «τέρατα»

Ο Νίκος Δήμου στον πρόλογο του βιβλίου του «ΜΙΚΡΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΥ (και ανορθολογισμού)» επέλεξε να παραθέσει μία επιστολή που έλαβε από έναν νεαρό φοιτητή, τον Δημήτρη Φωτακάκη, την οποία απαντά παρουσιάζοντας τις απόψεις του για τον ορθολογισμό. Η επιστολή που παρατίθεται είναι διασκευασμένη για τις ανάγκες της εξέτασης.

«Μία φορά στις τόσες παίρνω ένα μήνυμα που με κάνει να σκεφτώ πως άξιζε τον κόπο να ζήσω». [...] Έχω γράψει συχνά πως το έλλειμμα του ορθολογισμού είναι πολύ χειρότερο από το έλλειμμα του προϋπολογισμού. Ίσως μάλιστα το δεύτερο να οφείλεται στο πρώτο. Σκεφθείτε αν η κοινωνία και η οικονομία μας ήταν ορθολογικά οργανωμένη: ούτε ελλείμματα, ούτε χρέη, ούτε Κρίση. [...]

Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε μας που δυσπραγούμε και στα άλλα ευρωπαϊκά έθνη που ευημερούν; Μήπως έχουν περισσότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές; Έχει πετρέλαιο η Ελβετία; Έχει χρυσό η Φινλανδία; Όχι βέβαια. Αλλά έχουν οργάνωση. Έχουν παιδεία. Έχουν επιστήμη, έρευνα και καινοτομία.

Στον 21ο αιώνα το πιο βασικό κεφάλαιο είναι ο νους και η γνώση. Σκέψη και γνώση είχαν τα γυμνασιόπαιδα που δημιούργησαν από το τίποτα κολοσσούς, όπως η Apple και η Microsoft. Και τι είναι η βάση, το υπόβαθρο για κάθε σκέψη, επιστήμη και γνώση; Μα ο ορθός λόγος!

Εμείς βουλιάζουμε συνεχώς μέσα σε χάος ανοργανωσίας και παραλογοισμού. Κάθε μέρα στις εφημερίδες διαβάζουμε ιστορίες γραφειοκρατικής τρέλας, παρανοϊκές θεωρίες συνωμοσίας και πράξεις αυτοκαταστροφής.

Έτσι βλέπουμε πως το 72% των Ελλήνων πιστεύει ότι η Κρίση σχεδιάστηκε και επεβλήθη από ξένα κέντρα. Ποια είναι αυτά; (Μυστικό) Γιατί το έκαναν αυτό; (Σιωπή με νόημα – εδώ χωράνε όλες οι μυθολογικές εξηγήσεις) Πράγμα που σημαίνει πως πάνω από τα δύο τρίτα των κατοίκων αυτής της χώρας πάσχουν από μία μορφή παρανοϊκού παραληρήματος. Οι ρίζες του πρέπει να αναζητηθούν στην παιδεία, την οικογένεια και την κοινωνία. Αλλά κυρίως στην παιδεία. Όπου οι μαθητές διδάσκονται μύθους, παραποιημένες ή ελλιπείς γνώσεις που πρέπει απλώς να αποστηθίσουν – αλλά ένα πράγμα δεν διδάσκονται ποτέ: σκέψη και κρίση. [...]

Έχετε συνειδητοποιήσει ότι εκτός από τη μεγαλύτερη ανεργία της Ευρώπης, έχουμε και τη μεγαλύτερη αφθονία σε αστρολογικά έντυπα και εκπομπές; Όσο και αν σας φανεί παράξενο, αυτά τα δύο μεγέθη είναι ευθέως ανάλογα. Η αστρολογία είναι απάτη και οι αστρολόγοι κοινοί απατεώνες. Λοιπόν ένας λαός που τρέφει 20.000 επίσημους απατεώνες (τόσοι περίπου είναι δηλωμένοι στην εφορία) είναι άξιος της τύχης του. [...]

Έγραψα κάποτε:

«Πολλοί δεν κατανοούν πως ο ορθολογισμός είναι απαραίτητος όχι μόνο για να μπορέσεις να ζήσεις, αλλά και για να σε οδηγήσει στα όρια και την υπέρβασή του. Κανείς δεν μπορεί να ζήσει μόνον από τον ορθολογισμό – αλλά και κανείς χωρίς αυτόν. Ο ορθολογισμός για μένα ορίζει τα όρια της δημόσιας σκέψης, γνώσης και πράξης. Αυτής που μοιράζεται και ρυθμίζει (ή θα έπρεπε να) την κοινωνική ζωή μας. Η επιστήμη, η γνώση, η τεχνολογία. Είναι ο ΚΟΚ, ο σεβασμός του άλλου, η κατηγορική προσταγή του Καντ. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι νόμοι, οι κανόνες. [...]

Άνοιξη 2016 Ν. Δ.

Πρόθεση του συγγραφέα του κειμένου είναι να προβληματίσει με καταγγελτικό λόγο για την έλλειψη ορθολογισμού στην ελληνική κοινωνία. Να αναφέρετε τρεις (3) διαφορετικές γλωσσικές επιλογές με τις οποίες επιτυγχάνει τον στόχο του, παραθέτοντας τα αντίστοιχα χωρία, και να εξηγήσετε τη λειτουργία της καθεμιάς από αυτές στο κείμενο.

Απάντηση

Πρόθεση του συγγραφέα του Κειμένου 2 είναι να προβληματίσει με καταγγελτικό λόγο για την έλλειψη ορθολογισμού στην ελληνική κοινωνία. Προκειμένου να πετύχει τον σκοπό του αξιοποιεί:

- **β' πληθυντικό και προτροπτική προστακτική** («Σκεφθείτε αν η κοινωνία και η οικονομία μας ήταν ορθολογικά οργανωμένη: ούτε ελλείμματα, ούτε χρέη, ούτε Κρίση.»): καλεί άμεσα και συμβουλευτικά τον αναγνώστη να σκεφτεί ενεργητικά, να συλλογιστεί τα οφέλη που θα γνώριζε μια κοινωνία με πυρήνα της τον ορθολογισμό.
- **ερωτήματα** («Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε μας που δυσπραγούμε και στα άλλα ευρωπαϊκά έθνη που ευημερούν; Μήπως έχουν περισσότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές; Έχει πετρέλαιο η Ελβετία; Έχει χρυσό η Φινλανδία; Όχι βέβαια.»): προβληματίζει και κινητοποιεί τον αναγνώστη να αντιληφθεί την αντίθεση ανάμεσα στην Ελλάδα και στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, αναδεικνύονται παράλληλα την αποδοκιμασία του για την αδράνεια και την έλλειψη ορθολογικής οργάνωσης της ελληνικής κοινωνίας. (Ο προβληματισμός και η καταγγελτικότητα ενισχύεται ιδιαίτερα από την ελλειπτική και emphaticά διατυπωμένη απάντηση «όχι βέβαια».)
- **ειρωνεία** («Λοιπόν ένας λαός που τρέφει 20.000 επίσημους απατεώνες»): Η ειρωνεία και οι μειωτικοί απαξιωτικοί χαρακτηρισμοί («απάτη», «κοινοί απατεώνες») ενισχύουν τον καταγγελτικό χαρακτήρα του κειμένου και υπογραμμίζουν τη σοβαρότητα του ανορθολογισμού στην κοινωνία, καθιστώντας σαφή την κριτική στάση του συγγραφέα.
- **συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο** («τρέλα», «παρανοϊκές», «αυτοκαταστροφής»): προκαλείται αίσθημα αγανάκτησης για τις συνθήκες αποδοχής του ανορθολογισμού που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία, με αποτέλεσμα ο αναγνώστης να προβληματιστεί και να ταυτιστεί με την καταγγελτική στάση του συγγραφέα.